

TEBLİĞLER :

BEYPAZARI ÇEVRESİNDEN GETİRİLEN TESTİ VE DAMGA MÜHÜR

Dr. TAHSİN ÖZGÜÇ

Öntarih arkeolojisi Beypazarı adını 1899 yılından beri tanımaktadır¹. Beypazarı ve bu eski yerleşme yerinin aşağı yukarı 20 Km. güney batısında Sakarya dirseğindeki Sarılar, gaga ağızlı testileri, topuz başı ve idolü ile arkeoloğların bakışlarını üstüne çeken önemli buluntu yeridir². Beypazarı (eski Laganian olması gerçeğe en yakın bir ihtimaldir) ve Sarılar (eski Sykeon) dan getirilen gaga ağızlı testiler birbirine benzemekte ve hattâ eski yayında hepsinin yalnız birisinden ve meselâ, Sarılar'dan getirilmiş olması ihtimali üstünde duruluyordu³.

Fakültemiz Antropoloji Enstitüsüne Gazi lisesi öğretmenlerinden bay Gündüz tarafından hediye edilen gaga ağızlı testi, yayınlamama müsaade buyuran hocam Ord. Prof. Şevket Aziz Kansu'ya bilhassa teşekkür ederim. Bay Gündüz'ün ifadesine göre bu testi, Beypazarı ile Nallıhan arasındaki Hırka köyde ve Gündüz Alp mezarının bulunduğu tepenin "höyüğün," kuzey eteğinden çıkarılmıştır. 1/800.000 ölçüsündeki Türkiye hartasında gösterilen bu köy, Sarılar'ın kuzey doğusunda ve Sakarya'ya dökülen Aladağ çayının Pınarbaşı deresi yanındadır. Bu bölge, eski yerleşme yerlerinin teşekkülüne her bakımdan uygundur. Buradaki höyük ve bu tipe girmeyen eski yerleşme yerleri, varlıklarını ve tabii zenginliklerini Sakarya'ya borçludur. Sakarya'nın Anadolu'nun eski kültürlerindeki önemi, Kızılırmak'ınkiyle eşimsenebilir. Hırka köyü coğrafya bakımından orta Anadolu'nun batı Karadeniz bölgesinin iç kısmına geçişini sezdiren bir yerdedir.

¹ AM 24 "1899,, s. 25, 28 muh. 1 "Bozhüyük,,.

² JHS 19 "1899,, s. 34-35 "Sarılar,, şek. 2.

³ Körte, Gordion s. 9, altnot 6.

Testinin yüksekliği 0.198 m. genişliği 0.164 m. dir. Koyu kırmızı renkli ince boya astarlı ve iyi perdahlıdır "Lev. I,1,,. Gaga ağzının yarısı kırılmışsa da eski Beypazarı buluntularına göre tamamlanabilir⁴. Dibi düz, boynu diktir. Kulp kesimi beyzî olup, üstünde iki paralel oluk vardır. Boynunda ve büyük kulpa yakın yerde iki küçük kulp daha bulunmaktadır. Boynun göğdeye bağlandığı yerde birbirine paralel iki oluk görülür. Göğde keskin profilli, yâni ("birincisi kesik, ikincisine de boyun eklenmiş,,) iki koninin birleşmesiyle meydana gelmiştir. Karınları keskin profilli çanak çömleğe orta ve batı Anadolu'nun öntarih kültürlerinde çok rastlanmamakla beraber, ayrı biçimler gösteren Alishar⁵ ve Bozhüyük⁶ kapları bu tekniğin eskidenberi bilindiğini gösterir. Yalnız bu teknik çarkın keşfiyle ve bilhassa Hitit çağında çok tekâmül etmiştir.

Hırka köy testisinin eşleri Beypazarı ve Sarılar'da bulunmuştur. Sarılar testisi buluntumuzdan farksızdır. Beypazarı, Hırka köy ve Sarılar testilerinin eşlerine Anadolu'nun diğer kazı yerlerinde rastlanmamıştır. Bununla beraber, paralel oluklu kulplar Bitik⁷ ve Karaoğlan'ın⁸ Bakır çağı yerleşmesinde bulunmuştur. Ayrıca bu tipi gösteren oluklu kulplar Demirci-höyük'te de boldur⁹. Farklı olmakla beraber, Bozhüyük¹⁰, Kusura¹¹ ve Termi¹² de oluklu kulpları kullanmıştır. Demirci-höyük ve Truva-Yortan kültür çevresinin boynu göğdeye bağlayan kulpları, Beypazarı testilerinde görülenlerden ayrıdır. Boyun üstündeki çift kulp tipi, Beypazarı çevresini karakterlendirir. Ankara doğusundaki bölgede bugüne kadar oluklu kulp tipine rastlanmamışsa da, Samsun yanındaki Tekköy bakırçağı mezarlığında bol örnekleri bulunmuştur. Bundan önceki bir araştırmamızda Demirci-höyük kültürünün güney-batı ve kuzeye doğru yayılışı incelenirken, kesin bir sonuca varılmadığını belirtmiştik¹³. 1942 yılındaki Bitik kazısı ve Ankara-Kızılca-

⁴ Bozhüyük, Lev. II, 6.

⁵ OIP 28 şek. 79, e 2296.

⁶ Bozhüyük Lev. III, 3.

⁷ Belleten 30 Lev. LXII, şek. 20.

⁸ Prof. R. Oğuz Arık'ın bana göstermek lütfunda bulunduğu örneklerden ;

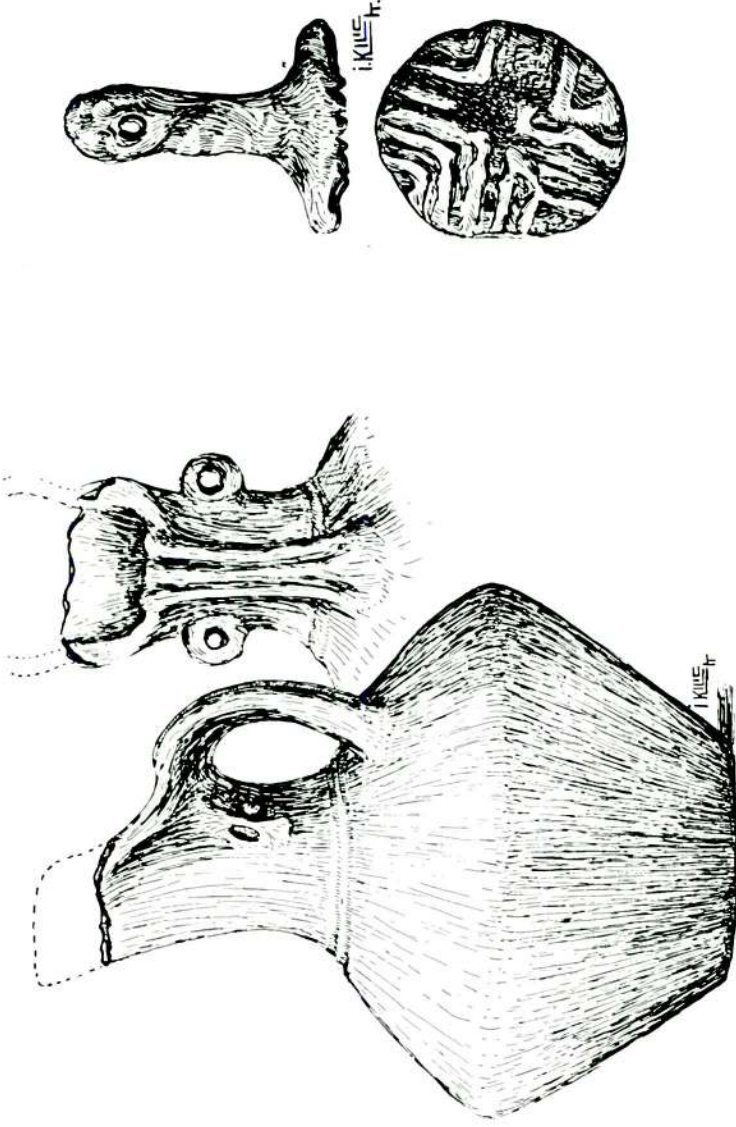
⁸ K. Bittel und H. Otto, Demirci-höyük, "Berlin 1939", Lev. 13; 8.

¹⁰ Bozhüyük, Lev. III, 17.

¹¹ Archaeologia 86, şek. 7, 5a - b "Kusura,,.

¹² W. Lamb, Excavations at Termi in Lesbos "Cambridge", Lev. 34, 6.

¹³ Ankara Üniversitesi ; Dil ve Tarih-Coğrafya Dergisi, cilt III, sayı 1 s. 98-99.

Res. 1

Hırkaköy (1) ve Dikmenhöyük (2) buluntuları

Res. 2

Belleten, C. IX

hamam -Gerede-Bolu- Düzce gezisi bilgimizi arttırmıştır. Ben Arkeolojiye yenilikler getiren Bolu höyüğü ve onun Hitit, Bakırçağı kültürleri üstünde durmayacağım¹⁴. Yalnız hocam Prof. Remzi Oğuz Arık idaresindeki heyetin Ankara-Bolu arasını incelemesi ve hele batıdan gelen öntarih yolunun Eskişehir'den daha kuzeye geçtiği ve Nallıhan-Beyazarı-Ayaş yönünü tuttuğunu kabul eden görüşü, üstünde durulacak bir konudur. Güney-kuzey hattının iyice araştırılmış bulunmasına rağmen, Ayaş-Beyazarı-Nallıhan ve Mihaliçcik bölgesi arkeolojiye kapalı kalmıştır. Orta Anadolu karakterini gösteren bu bölgenin höyüklerle kaplı olduğunu, yeni buluntu ve eski keşifler anlatmaktadır. Beyazarı çevresindeki buluntular, Demirci-höyük, Bozhüyük üstünden gelen etkinin Karaoğlan, Bitik ve hattâ Bolu arasındaki geniş yerleşme bölgesine geçişini sezdirmektedir.

Eskiden doğuda Ahlatlıbel, Eti yokuşu ve hattâ Alacahöyük'ün batıda Demirci-Bozhüyük ve Kusura'nın orta ve batı Anadolu kültürleri arasında (mutavassıt) bir yer tuttuğuna inanılıyordu. Bugün bu görüşü değiştirmek veya hiç olmazsa genişletmek zorundayız. Bu istasyonların her iki büyük kültür bölgesinin izlerini taşıdığı inkâr edilmemekle beraber, benzerlik ve kültürlerindeki karşılaşma, münasebet, etki ve birbirine geçişi sebepleriyle açıklanamamalıdır. Bizce bunun ana sebebi orta ve batı Anadolu'nun daha eski çağlarda bir kültür birliğine sahip olduğunda aranmalıdır. Hırka köy testisi teknik ve biçimine göre M. Ö. üçüncü binin ikinci yarısından daha eski değildir. İlk bakışta, batı Anadolu örneklerine göre bulunduğu yerde yapıldığı anlaşılır.

İkinci buluntu, yani damga mühür, Etnoğrafya Müzesi Asistanlarından Kemal Güngör tarafından getirilmiştir. Beyazar'ın 13 km. güney doğusundaki Dikmen höyük'te bulunan damga mührü yayınlamama müsaade eden arkadaşım Güngöre teşekkür etmeği ödev bilirim.

Tunçtan yapılan damga mührün sapı uzun, yüzü de düzensiz bir daire biçimindedir. Süs örnekleri, mühür yüzünü dört parça halinde ve düzenli bir şekilde iç içe girmek üzere dolduran açılardır. Bu tipe giren mühürlere orta Anadolu'nun Kalkolitik ve Bakırçağı kültürlerinde bol miktarda, ayrıca Soloi-Pompeipolis'de

¹⁴ Belleten 30, s. 341-354.

de raslanmıştır ¹⁵. Mührümüzün biçimi ve süs örnekleri bakımından Truva buluntularını andıran Ahlatlıbel ve bilhassa Etiyokuşu mühürlerinden ziyade, Alishar buluntularına bağlı kaldığı anlaşılmaktadır. Lev. I; 2.

Öntarihte ve Alishar'ın batısında kalan bölgede, Termi buluntusundan başka, madenden yapılmış damga mühürlere rastlanmamış olması Dikmen buluntusunun değerini arttırmıştır. Beypazar'ın 13 km. güney doğusunda bulunan tunç mühür, M. Ö. üçüncü binin ikinci yarısında kullanılmıştır. Birbirinin çağdaşı olan bu iki belgeden biri orta, diğeri batı Anadolu etkisini gösterir.

¹⁵ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi II. 1 s. 73 ve ZA 46 s. 198-199 Lev. VI s. 3394.